

HİZMET AKDI İLE ÇALIŞANLARIN İTİBARI HİZMET SÜRESİ NE OLACAK?

● Cevdet CEYLAN*

I-GİRİŞ

İtibari hizmet süresi; ağır, riskli ve sağlığa zararlı işlerde fiilen çalışan ve bu işlerin risklerine maruz kalan sigortalıların sigortalılık sürelerine olmayan bir süre eklenmek ve emeklilik yaş hadlerinden indirim yapılmak suretiyle daha erken emekli olmalarına olanak veren bir süredir.

İtibari hizmet uygulaması ilk defa 1977 yılında başlamış, daha sonra uygulamada çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Ancak 5510 (Resmi Gazete, 2006) sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile 506 sayılı Kanundaki itibari hizmet süresi uygulaması sona erdirilerek yerine “fiili hizmet süresi zammı” ikame edilmiştir. Ancak, itibari hizmet süresi ve fiili hizmet süresi zammı arasında hem kapsam hem de uygulamada temel farklılıklar bulunmaktadır.

Çalışmamızın amacı, 506 sayılı Kanundaki itibari hizmet süresi uygulamasından faydalanma şartlarını ve 5510 sayılı Kanundan sonra itibari hizmet süresi uygulamasının nasıl olacağını ortaya koymaktır.

II-İTİBARI HİZMET SÜRESİ UYGULAMASI

İlk defa 1977 yılında 506 sayılı Kanuna giren itibari hizmet süresi uygulaması 1987 ve 1989 yılında değişikliklere uğramıştır. İtibari hizmet süresi

---

* Sosyal Güvenlik Kurumu Sigortalı Emeklilik İşlemleri Daire Başkanı V.

uygulanmasında, fiilen çalışılmayan ve olmayan bir sürenin sigortalılık süresine eklenmesi ve emeklilik yaş haddinden indirim söz konusudur. 506 sayılı Kanunun mülga ek 5¹ ve ek 6² ncı maddesi uyarınca; “506 sayılı Kanuna göre sigortalı sayılanların, kanunda sayılan işlerde en az 3600 gün çalışmış olmaları halinde, bu sürelerin her tam yılı için, toplam sigortalılık süresine 90 gün eklenir.” Buna göre, kanunda belirtilen ağır, riskli ve sağlığa zararlı işlerde çalışan sigortalıların bu işlerde ve işyerlerinde geçen çalışmalarının her 360 günü için toplam sigortalılık sürelerine 90 (1/4) gün ilave edilecektir. İtibari hizmet süresine eklenecek sigortalılık süresinin tespitinde fiilen kapsamdaki işlerde çalışılan gün sayısı x 0,25 formülü kullanılır.

506 sayılı Kanunun 4447(Resmi Gazete, 1999) sayılı Kanunun 16 ncı maddesi ile eklenen geçici 39³ uncu maddesinde, 5 yılı geçmemek üzere sigortalılık sürelerine ilave edilen gün sayısı kadar emeklilik yaş hadlerinden indirim öngörülmüştür.

Anlaşılabacağı üzere, itibari hizmet süresi kapsamında ilk olarak sigortalılık süresine ilave, ikinci olarak da 5 yılı geçmemek üzere ilave edilen süre kadar emeklilik yaş hadlerinden indirim söz konusudur.

506 sayılı Kanun kapsamında itibari hizmet süresi uygulamasından faydalanmak için bazı koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir.

1-Sigortalılık

İtibari hizmet süresinden faydalanacak kişinin öncelikle 506 sayılı Kanunun 2 maddesi kapsamında sigortalılık niteliğini haiz olması gerekmektedir.

---

¹ 506 sayılı Kanuna göre sigortalı sayılanların, aşağıda sayılan görevlerde geçen sigortalılık sürelerine, bu sürelerin her tam yılı için, hizalarında gösterilen süreler, sigortalılık süresi olarak eklenir.....

Kesirlerin hesaplanmasında tam yıl 360 gün olarak alınır. Fiilen çalışılmış güne eklenecek itibari hizmet günü sayısının bulunmasında (Çalışılan gün sayısı x 0,25) formülü uygulanır.

² Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalılarına tabi çalışmalarının en az 3600 gününü ek madde 1 de belirtilen işlerde geçiren sigortalılar, ek madde 1 de yer alan itibari hizmet süresine ilişkin hükümlerden yararlanırlar. (2)

³ Bu Kanunun Ek 5 ve Ek 6 ncı Maddeleri gereğince sigortalılık süresine ilave edilen gün sayıları, beş yıldan çok olmamak üzere bu Kanunun 60 ve Geçici 81 inci maddelerinde belirtilen yaş hadlerinden indirilir.

dir. Bu kapsamda bulunmayan, yani sigortalı sayılmayan kimselerin hiçbir çalışmasının itibari hizmet süresi kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir.

2- Kanunda Belirtilen İşyerlerinde Ve İşlerde Fiilen Çalışma

İtibari hizmet süresinden yararlanmasının ikinci şartı çalışmaların kanunda sayılan işyerlerinde ve işlerde geçmesidir. Bu iki şartın birlikte gerçekleşmesi gerekmekte olup, kanunda sayılan işyerlerinde çalışıp, kanunda sayılan işleri yapmayanlar veya kanunda sayılan işleri kanunda sayılı işyerlerinde yapmayanlar faydalanamaz. Dolayısıyla, bu iki şartın birlikte gerçekleşmesi durumunda sigortalıların itibari hizmet süresi uygulamasından yararlanmalarına imkan bulunmamaktadır.

Sigortalıların itibari hizmet süresinden yararlanabilmeleri için ağır, riskli ve sağlığa zararlı işleri fiilen yapmaları gerekmekte olup, fiilen çalışmanın söz konusu olmadığı ücretli- ücretsiz izin, sıhhi izin gibi sürelerin itibari hizmet kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Ancak hafta sonu tatili itibari hizmet kapsamındadır.

Dolayısıyla, kapsama giren işyerlerinde ve Kanun metninde sayılan ağır, riskli ve sağlığa zararlı işlerde fiilen çalışmayanlar ve Kanundaki unvanlara sahip olmakla birlikte itibari hizmet kapsamına girmeyen işlerde çalışanlar itibari hizmet süresinden yararlanamaz.

Örnek: İşyerindeki unvanı veya kadrosu “kaynakçı” olmasına rağmen fiilen bu işi yapmayıp, “şoförlük” yapan sigortalı itibari hizmet süresinden yararlanamaz.

3-Risklere Maruz Kalma

Yine, Ek 5 inci maddede belirtilen işyerlerindeki işlerin bizzat sigortalı tarafından seri ve sürekli üretim yapılan işyerlerinde, üretim süreci içerisinde

de yapılması gerektiğinden, denetim, kontrol ve idareciliğın gerektirdiği gözlem ve benzeri amaçlarla yapılan çalışmalar itibari hizmet kapsamında değerlendirilmez.

Ayrıca, mahkeme kararlarında da belirtildiği gibi, itibari hizmet kapsamındaki işlerin bariz özelliğini; ağır, riskli ve sağlığa zararlı işlerde fiziki, ruhi ve fizyolojik bakımlardan insan sağlığını olumsuz yönde etkileyen şartlar altında yapılması oluşturmaktadır. Bu nedenle, kanunda belirtilen ağır, riskli ve sağlığa zararlı işlerde çalışan sigortalıların bu işlerin risklerine maruz kalması gerekmektedir. Aksi halde, teknolojik ilerlemelerden veya otomasyona geçilmesinden dolayı, riskin ortadan kalktığı durumlarda itibari hizmet süresinden yararlanılamaz.

4-Belli Süre Prim Ödeme

İtibari hizmet süresinden faydalanmanın son şartı, kanunda sayılan işlerde belli bir süre çalışmadır. Bu süre 506 sayılı Kanunun ek 6 ıncı maddesinde 3600 gün olarak öngörölmüş olup, çalışmanın kanunda sayılan işlerde ve uzun vadeli sigorta kollarına tabi olarak geçmesi gerekmektedir. Yani kanunda sayılan işlerde yalnızca kısa vadeli sigorta kollarına tabi olarak çalışanların prim gün sayıları 3600 günün hesabında dikkate alınmaz. Hesaplama her yıl 360 gün, her ay 30 gün olarak alınır. 506 sayılı kanuna göre bu işlerde 3600 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası prim gün sayısı bulunmayan sigortalıların itibari hizmet süresinden yararlanma imkanı bulunmamaktadır.

III- DEĞERLENDİRİLMESİ:

İtibari hizmet süresinin değerlendirilmesinde, öncelikle bu işlerde geçen çalışma sürelerinin ?ü sigortalılık süresine ilave edilecek, 5 yılı geçmemek üzere ilave edilen süre kadar da emeklilik yaş hadlerinden indirim yapılacaktır. Sigortalılık süresine ilavede kapsamdaki işlerde geçen gün sayısı x 0,25

formülü kullanılacaktır. Bilindiği üzere, 506 sayılı Kanundaki emeklilik koşulları 4447 sayılı Kanunla 08/09/1999 tarihi itibariyle değiştirilmiş ve emeklilik yaşı kademeli olarak artırılmıştır. Ancak kademeli geçiş düzenlemesinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesinin ardından 23/05/2002 tarihi itibariyle Anayasa Mahkemesinin iptal gerekçelerini karşılayacak şekilde kademeli yaş artırımını yeniden düzenlenmiştir. Buna göre öncelikle sigortalının 08/09/1999 tarihi itibariyle itibari hizmet süresi kapsamında geçen işlerde toplam 3600 günü var ise bu tarih itibariyle itibari hizmet süresi ilave edilerek sigortalılık süresi tespit edilecektir. Şayet bu tarih itibariyle sigortalı kadın ise 18, erkek ise 23 yıl sigortalılığa ulaşıyor ise sigortalıya 08/09/1999 tarihinden önceki hükümlere göre aylık bağlama şartları belirlenecektir.⁴ Tahsis talep tarihinde ise tekrar 506 sayılı Kanun hükümlerine göre süre ilavesi ve yaştan indirim uygulanacaktır. Ancak bu 08/09/1999 tarihi itibariyle sigortalının 18 veya 23 yılı bulunmuyorsa bu takdirde ikinci olarak 23/05/2002 tarihi itibariyle kapsamdaki işlerde 3600 gün çalışması var ise itibari hizmet süresi eklenerek yeniden değerlendirme yapılacak ve buna göre aylık bağlama şartları belirlenecektir. Sigortalılık süresine göre yaşlılık aylığı bağlama şartları belirlendikten sonra, tahsis talep tarihinde süre ilavesi ve yaştan indirim yapılacaktır. Yani öncelikle sigortalılık süresine ilave yapılmak suretiyle aylık bağlama şartları belirlenmekte, aylık talep tarihi itibariyle ise sigortalılık süresine ilave yapılarak ve yaştan indirim yapılarak bu şartları taşıyıp taşımadığı, dolayısıyla aylığa hak kazanıp kazanmadığı tespit edilmektedir. Ancak sigortalının kapsamdaki işlerde ki çalışması 3600 günün altında ise itibari hizmet süresinden faydalanması mümkün değildir.

İtibari hizmet süresi uygulaması kapsamında emeklilik yaş haddinden

---

⁴ -Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmuş olması ve en az 5000 gün veya,
 - Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmuş olması, 15 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 3600 gün veya,
 - Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmamış olmakla birlikte, kadın ise 20, erkek ise 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 5000 gün,
 malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödeyenler yaşlılık aylığına hak kazanır.

yaş haddinden yapılacak indirimler hiçbir durumda 5 yılı geçemeyecektir. Ayrıca 2829 sayılı kanunun 7 nci maddesi gereği itibari hizmet süreleri hizmet birleştirmesi kapsamında değildir. Yani, 506 sayılı Kanun kapsamında ve itibari hizmet süresi kapsamında yer alan bir işte çalışan sigortalı daha sonra Emekli Sandığına tabi olarak çalışsa ve bu Kurumdan emekli olmaya hak kazansa itibari hizmet kapsamında sigortalılık süresine ilaveler veya yaştan indirimler yapılmayacaktır.

IV- 506 SAYILI KANUNDA YERALIP 5510 SAYILI KANUNDA YERALMAYAN İŞYERLERİNDE GEÇEN ÇALIŞMALAR

Bilindiği üzere, 2008 Ekim ayı başında yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanun ile 506 sayılı kanundaki itibari hizmet süresi uygulaması sonlandırılmıştır. 5510 sayılı Kanunda ise filli hizmet süresi zammı uygulamasına geçilmiştir. Fiili hizmet zammı uygulaması kapsamındaki işyerleri ve işler yeniden belirlendiği gibi uygulamada da önemli değişiklikler yapılmıştır. 5510 sayılı Kanunda kapsamdaki işyerleri ve işlerin belirlenmesi sırasında, 506 sayılı Kanunda kapsamda olmayan işyerleri ve işler kapsama alındığı gibi, 506 sayılı Kanun kapsamında olup da 5510 sayılı Kanunda yer verilmeyen işyeri ve işlerde bulunmaktadır. Dolayısıyla, 506 sayılı Kanunda yer alıp 5510 sayılı Kanunda yer almayan işyerlerinde geçen çalışmaların nasıl değerlendirileceği önem kazanmıştır. Bu husus 5510 sayılı Kanunun geçici 7 inci maddesinin bir ve ikinci fıkralarında düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasına göre, 5510 Kanunun yürürlük tarihine kadar 506 sayılı kanunda yer alan itibari hizmet süresi kapsamındaki işlerde çalışılan süreler, 506 sayılı kanunun itibari hizmet süresine ilişkin hükümlerine göre değerlendirilir.

İkinci fıkraya göre ise, 506 sayılı Kanunun ek 5 inci maddesinde sayılan itibari hizmet süresi kapsamında yer alıp, 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesinde sayılmayan işlerde bu Kanunun yürürlük tarihinden önce geçen çalışma sürelerinin 506 sayılı kanun kapsamında değerlendirilmesinde 506 sayılı

Kanunun ek 6 ıncı maddesi gereği aranan 3600 gün prim ödeme şartı aranmaz. Buna göre, 5510 sayılı Kanunun yürürlük tarihi olan 2008 Ekim ayı başından önce, 506 sayılı Kanunda itibari hizmet süresi kapsamında yer alan, ancak 5510 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesinde yer verilmeyen işlerde çalışılan süreler 506 sayılı Kanunda belirlendiği şekilde değerlendirilecektir. Bu işlerde 5510 sayılı Kanundan önce geçen çalışmaların ? ünün sigortalılık süresine eklenmesi ve eklenen süre kadar emeklilik yaş hadlerinden indirim yapılması uygulamasına devam edilecek, fakat Kanunun yürürlük tarihinden sonra bu işlerde geçen çalışmalar için süre ilavesi veya yaştan indirim yapılmayacaktır. Bu durumdaki sigortalıların, itibari hizmet süresinden faydalanmaları için yazının II nci bölümünde belirtilen şartlar dan “bu işlerde en az 3600 gün çalışma” şartı hariç diğerlerini eksiksiz taşımaları gerekmektedir. Dolayısıyla sigortalılık süresine ilave ve emeklilik yaş haddinden indirim için 3600 gün şartı aranmayacaktır. Ancak Kanunun yürürlük tarihinden önce aylık bağlananlar için bu uygulama geçerli değildir. Kanunun yürürlük tarihinden önce yaşlılık aylığı talebinde bulunan ve talep tarihinde 3600 günü bulunmayan sigortalı itibari hizmet süresinden faydalanamayacaktır, ancak emekli olamamış olan ve kanunun yürürlük tarihinden sonra yeniden aylık talep edenler 5510 sayılı Kanunun geçici maddesine göre itibari hizmet süresinden faydalanacaktır. Bu gruptaki sigortalılara gazeteciler örnek olarak gösterilebilir.

506 sayılı kanunda yer alıp, 5510 sayılı Kanunda da varlığını devam ettiren işlerde geçen çalışmalar için ise, 5510 sayılı kanunun yürürlük tarihinden önce geçen çalışmalar için 506 sayılı kanun hükümlerine göre sigortalılık süresine ilave ve ilave edilen süre kadar da yaştan indirim yapılacak , kanunun yürürlük tarihinden sonraki çalışmalar için ise 5510 sayılı kanunun 40 ıncı maddesi hükümlerine göre prim ödeme gün sayısına kanunda belirlenen süreler kadar (60, 90 veya 180 gün) ilave ve 3 yılı geçmemek (yer altı işlerinde sınır bulunmamaktadır) üzere ilave edilen sürelerin yarısı kadar da yaştan indirim yapılmak suretiyle değerlendirme yapılacaktır. Ancak yaştan indirim

için yer altı işlerinde 1800, diğer işlerde 3600 gün staj şartı aranmaya devam edilecek ve sürenin hesabında Kanunun yürürlük tarihinden önce ve sonra geçen süreler birlikte değerlendirilecektir. Bu gruptaki sigortalılar içinde dalgıçlar örnek verilebilir.

V-SONUÇ

Sonuç olarak, 506 sayılı Kanunda itibari hizmet süresi kapsamında yer alıp, 5510 sayılı Kanunda yer almayan işler ile ilgili olarak, kanunun yürürlük tarihinden önce bu tür işlerde geçen çalışmaların değerlendirmesi, 3600 gün staj süresi şartı aranmaksızın 506 sayılı Kanun hükümlerine göre yapılmaya devam edilecek, ancak kanunun yürürlük tarihinden sonraki süreler için ayrı bir işlem yapılmayacaktır. Her iki kanunda da yer almış işler ile ilgili ikili uygulama yapılacaktır.

KAYNAKÇA

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı (28.08.2008). **Sosyal sigorta işlemleri yönetmeliği**. Ankara : Resmi Gazete (26981 sayılı)

T.C. Yasalar (29.07.1964). **506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu**. Ankara: Resmi Gazete (11779 sayılı)

T.C. Yasalar (16.06.2006). **5510 sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu**. Ankara: Resmi Gazete (26200 sayılı)